

PRZYDATEK

DO ROZDZIAŁÓW POPRZEDZAJĄCYCH

O wymiarze w sprawach granicznych.

Po wyłuszczeniu najczęściey zdarzających się Jeometryi praktyczney działań; za rzecz potrzebną osądziłem uczynić wzmiankę o wymiarze w sprawach granicznych. Wymiar ten acz w istocie swojej niczém się nie różni, od tych działań, które w poprzedzających rozdziałach wyłożyliśmy; ma atoli właściwe sobie niektóre szczególności, których wiadomość, każdemu w sprawie granicznej pierwszy raz stawiającemu Jeometrze, łatwieysze około pierwiastkowej pracy sprawi krążanie. Nim zaś do samey rzeczy przystąpimy, opiszemy wprzód znaczenie używanych w nauce granicznej wyrazów.

Jlora kie w nauce Granicznej ma nazwiska Granica? co są granice naturalnemi zwane.

Wszelkie granice podług prawa, linią prostą wyrażać się powinny, tak dalece,

że granice prowadzić, czyli co iedno iest, rozgraniczać majątność od majątności, nic innego nie iest, tylko między niemi linią prostą prowadzić, któraby ie oddzielała, i im za przegrodę trwała, właśnie iakby ściana iaka służyła: stąd też w prawie zwykli nazywać granicę *Liniją*, *Scianą*, *Duktem*.

Gdy mówimy, iż podług prawa wszystkie granice w linią prostą prowadzone bydz powinny; ma się to o tych tylko rozumieć, które ręką ludzką robione bywają: wyłączają się zaś od tey reguły te granice, które z natury nieiako, w ciągu swoim różne zakręty formują, a tém samym w prostą linią nie graniczą: iakie są, wszelkiey wielkości rzeki, strugi, potoki, rzeczyska, doły, pagórki i t.d. Granice takowe nazywać zwykli w prawie. *Granicą naturalną*, *Limes*, a czasem nawet *Granicies naturalis*.

Jak w nauce granicznej rozumieć się maia wyrazy, Angularitas? Acialitas? Collateralitas, czyli Paries i t. d,

Mieysce to skąd zaczyna się iakowa granica, albo też skąd dwie strony rozpierające się o granice, obwód czyli dukt swój zaczynają; zowie się *angularitas*, czyli *terminus a quo*.

Którędy dukt swój daley ciągną; zowie się *Terminus per quem*.

Gdzie dukt swój kończą; *acialitas*, czyli *terminus ad quem*. Tak *angularitas* iako *acialitas*, nazywa się w języku oyczytym *węgielność*.

Ciągłe przypieranie do siebie, albo raczej ciągłe stykanie się z sobą dwóch ścian granicznych sąsiedzkich; zowie się w nauce prawney *Collateralitas* czyli *Paries*, ściennność albo ościennność. Dway zaś sąsiedzi, których granice pomienionym sposobem z sobą się stykają, zowią się ścienniki, *collaterales*, albo ościenniki.

Co są kopce, Scopuli? Jak się wyrażają na mappie. Co są kopce narożne, Scopuli Angulares? Węgielne, Aciales? Sciennie, Parietales? iaka ich wielkość, i wzajemna odległość? Co kopiec zwany pospolicie Custos.

Aby każda granica w ciągu swoim widoczną i znakomitą była, pospolicie Urząd graniczny wysypywać ją zwykł, w różnych odległościach, ziemią, w znakomity pagórek wyniesioną; który nazywać zwykli kopcem, *Scopulus*. Kopce, na mappie wyrażają się małemi kółkami, które się tuszem wypełniają.

Kopce, które się sypią na początku i na końcu granicy, to jest, *in angularitate i acialitate*, zowią się narożne albo węgielne, czyli narożniki, węgielniki, *Scopuli angulares* albo *aciales*. Te zaś które na samey ścianie, albo co iednoż jest podług ciągu stykających się z sobą dwóch ścian granicznych, przyległych sobie, sypane bywają, mianują się ściennie, *Scopuli collaterales* albo *parietales*.

Kopce narożne, to jest: *angulares et aciales*, bydź większe od kopców ściennych powinny, i tyle ich ma bydź usypanych, ile się gdzie dziedzin schodzi. (*concurrentia duarum, trium vel plurium hereditatum*): czasem zamiast osobnych dla kaźdey dziedziny kopców, sypie się tylko ieden znaczney wielkości, (*unus pro tribus i t. d.*). Podobnież miasto kopców ściennych, częstokroć usypnią wał ciągły od zaczynających, aż do kończących ścianę narożników.

Kopce zupełną okągłość przy samey ziemi mieć powinny. Sznur, którego urząd graniczny zażywa do oznaczenia obwodu czyli okągłości kopców; powinien mieć podług Paciorkowskiego, dla narożnych, długości łokci pięć, a dla ściennych łokci 2 i pół. Wszakże można powiedzieć, iż wielkość obwodu kopców, tak narożnych, iako też ściennych jest wcale dowolna, zawsze iednak pod iednąż wielkością wszy-

stkie narożne, a pod iedną wszyftkie ściennie sypane bywaią.

Ponieważ kopce ściennie, tak iedne względem drugich, iako też względem swych narożników, w rozmaitey odległości, co zawisło od woli i upodobania sądu granicznego, sypane bywaią; przeto dla łatwiejszego natrafienia i odkrycia na potém kopców ściennych dawnością czasu przytartych, częstokroć pierwszy kopiec ścienny, usypuje się w niewielkiej odległości od kopców narożnych; i tento kopiec nazywaią *Custos*.

Gdzie rzeka, struga, potok dwie iakie maiętności graniczy, tam podług prawa, ieden brzeg owej strugi, rzeki, potoku, do iednego, a drugi do drugiego dziedzica należy: przeto też i kopce sypane bywaią dla każdej maiętności na brzegu iey własnym, nie zaś z drugiey strony rzeki, inaczey, ponieważ każda maiętność po kopce swe graniczy, znaczyłoby to, że do niey obadwa brzegi należą, i na tym fundamencie possessor iey mógłby sobie z czasem i drugi brzeg teyże rzeki przywłaszczyć.

Co i które są znaki graniczne oczywiste, signa metallia zwane? co naciosy?

Ponieważ w dochodzeniu granic, naywięcey zależy na wynalezieniu kopców,

tych zaś kształt powierzchniowy zwłaszcza przy nie częstém ich odnawianiu długo trwały byż nie może, a do tego zdarzają się częstokroć bardzo wielkie podobieństwa do kopców, przez dawno zastrzałe wywroty drzew; przeto dla gruntowniejszego napotém rozeznania przytartych i nadpsutych kopców od fałszywych, znaki pewne, długo trwałe pod niemi przez sąd graniczny ukrywane bywają, iakoto: żużel, (*Dimoscorium ferreum*), szklany żużel z huty (*Dimoscorium vitreum*), szkło (*vitrum*), węgle (*carbones*), cegły (*lateres*); kawałki farfur, lub innych naczyń glinianych, polewanych sztuki, kamienie ludzką ręką w pewną ułożone forme. Proso w butelce szklaney, (*Milium in lagena vitrea*), w którą też kładą kartę papierową lub pergaminową z wypisaniem naniey roku, dnia, aktu granicznego, i osób przez które był odprawiony, ażeby tak potomność swego czasu, za otwarciem onych urzędowném, miała się czém bronić i zastawiać przeciwko sronie zawistney.

Jeżeli w ciągu ściany granicznej znajdują się znakomitszey wielkości drzewa, na tych przez sąd graniczny wyrzynane bywają znaki nakształt krzyża, które pospolicie zowią naćiosy: *Signa granicialia ad instar crucis efformata*.